

RIKSANTIKVAREN
Postboks 1483 Vika
0116 OSLO

Deres ref.:
3a3be20c-4d5e-400c-9062-
770e6d52e623

Vår ref.:
24/98 - 81 / GRYASP-NES

Dato:
15.08.2024

Høring Riksantikvarens bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø - høringsvar fra Nes kommune

Nes kommune viser til brev 10. mai 2024 fra Riksantikvaren, som gjelder høring av forslag til bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø.

Uttalelsen er utarbeidet med delegert myndighet av kommunens landbruksmyndighet og kulturminnerådgiver i planavdelingen.

Grunnet ferieavvikling og høyt sakspress har kommunen bedt om utsatt frist og fått anledning til å avgi uttalelse innen 16. august 2024.

Nes kommune er en av Norges største landbrukskommuner med ca 140 000 dekar dyrket mark og 300 aktive jordbruksforetak. Kommunen har en Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer 2017-2030 vedtatt i 2017. I planavdelingen er det avsatt ressurser til en egen kulturminnerådgiver. Gjennom SMIL-ordningen avsettes hvert år ressurser til istandsetting av landskap og kulturmiljøer.

Kommunen har følgende tilbakemeldinger til bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø:

Del 1: Bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø:

Roller og ansvar side 9: Kommunen er også myndighet etter jord- og skogbrukslovgivningen.

Del 2: Deltemaer i bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø:

Deltema 1: Bygninger i landbruket

Prioritering av vern: Det er positivt at det gjøres en prioritering av hvilke bygninger i landbruket som er spesielt verneverdige. I de tilfeller der bygninger i landbruket er falleferdige og utdaterte som driftsbygninger, og det vil kreve store ressurser å ruste opp bygget, kan det av jordvern hensyn være rasjonelt å rive bygningen og tilbakeføre arealet til matproduserende areal. Dette kan være i konflikt

med kulturminnervern, og en klar prioritering av hvilke bygninger som er verneverdige og som bør beholdes i slike tilfeller vil være nyttig.

Under “utfordringer og muligheter” kan det også legges til at det pågår en driftsrasjonalisering i landbruket, der størrelsen på gårdsbruk som søkes fradelt jordressursene og slik bli fritt omsettelige boligeiendommer øker. Dette skaper større boligeiendommer med driftsbygninger som ikke lenger er tilknyttet landbruket.

Ny bruk av bygninger: Riksantikvaren legger vekt på at både enhetslåver og småbygninger i landbruket kan få nytt liv med alternativ bruk.

Det er mange utfordringer ved ny bruk, som med fordel kan inngå i teksten. Ny bruk kan innebære en krevende søknadsprosess. Bruk av landbruksbygninger som ikke er i tråd med LNF-formålet krever dispensasjon eller reguleringsplan. For å oppfylle LNF-formålet må tiltaket være knyttet til produksjon på garden eller det behovet garden har for varer og tjenester, evt. basert på og tilpasset gardens eget ressursgrunnlag. Dersom byggverk skal tas i bruk til annen bruk enn det er godkjent for, ved tilleggsnæring i landbruket innenfor LNF-formålet, skal det søkes om bruksendring.

Selv om vern av bygninger er viktig i et kulturminneperspektiv og bruk av gamle bygninger er mer miljø- og klimavennlig enn å bygge nye bygg, kan også ny bruk gi utfordringer for landbruket ved at ny bruk skaper større press om å omdisponere omkringliggende jordbruksjord. En utvidelse av bruken kan gi utfordringer som økt trafikk, behov for tiltak for brannsikkerhet og universell utforming osv. Det er ikke uvanlig at et tiltak som begynner som “bare en liten endring” blir et populært besøksmål med evt. utvidelse av arealbruken, og etterhvert skaper press på jordbruksjord, natur, gir økt trafikk i et område osv, utfordringer som setter krav til regulering.

Vi opplever at det er behov for økt kunnskapsutvikling og dialog om dette, og viser til bl.a “Lov i låven”-seminarene som Museene i Akershus i samarbeid med Viken fylkeskommune, Statsforvalteren i Oslo og Viken har arrangert. Dersom det er et overordnet mål at eldre landbruksbygninger skal benyttes til andre formål enn landbruk må dette legges bedre til rette for i veiledere som for eksempel “Garden som ressurs”.

Deltema 2 – jordbrukslandskapet

Valg av problemstillinger:

Vi ser at grunneiere i økende grad ønsker å utvikle energiproduksjon i form av solcelleanlegg eller vindkraftanlegg på beiter eller sydvestvendte hellinger i skog. Dette kan i stor grad påvirke kulturlandskapet. Vi ber dere vurdere om dette bør inngå som en problemstilling i teksten.

Drenering og nydyrking

Bevaringsstrategien sier fra midt på side 20: NIBIO har, på oppdrag fra Klima- og miljødepartementet, kartlagt virkemidler innen landbruksnæringen som kan påvirke automatisk fredete kulturminner. Grøfting (drenering), nydyrking og nybygg trekkes frem blant tiltak og aktiviteter som særlig kan skade uoppdagete automatisk fredete kulturminner. Drenering av jordbruksjord er et viktig tiltak for økt matproduksjon og effektiv drift. Økte tilskuddssatser til drenering har ført til økt dreneringsaktivitet. Viktige kulturminneverdier i dyrka mark skades hvert år som følge av dreneringsarbeider.

Videre står det på side 20: *Strukturendringene i landbruket gir insentiver for nydyrking. Gårdsnære områder som tidligere ikke har vært dyrket inneholder ofte mange automatisk fredete kulturminner, som gravminner eller eldre gårdsanlegg som går tapt ved nydyrking.*

Drenering

- Teksten i bevaringsstrategien gir inntrykk av at grøfting kan være særlig skadelig for kulturminner, noe vi mener er en feiltolkning av NIBIO-rapporten, som fremhever at tilskudd til drenering gis bare til allerede grøftet areal. NIBIO skriver i sin rapport at: "Det er hovedsakelig tidligere grøfta områder som dekkes av denne støtteordningen, så skadepotensialet for urørte arkeologiske kulturminner gjennom nye tiltak anses å være lite."
- Forskrift om tilskudd til drenering gjør det klart at «Tilskudd kan ikke gis der tiltaket medfører fare for skade på automatisk fredede kulturminner» (§ 3). Nes kommune kontakter derfor Fylkeskommunen før vedtak om tilskudd fattes, for en vurdering av om arealet bør undersøkes nærmere for kulturminner. I enkelte tilfeller gir dette regional kulturminnemyndighet muligheten til arkeologiske registreringer på areal som myndighetene ellers ikke ville hatt tilgang til.
- Nygrøfting derimot, må gjennomføres uten tilskudd og krever ikke tillatelse fra landbruksmyndighetene og heller ikke forhåndsvurdering fra regional kulturminnemyndighet. Det bør derfor vurderes om grøftetilskudd kan gis også til areal som ikke er tidligere grøftet, slik at kulturminnemyndighetene får anledning til arkeologiske registreringer av arealene før tiltak igangsettes.

Nydyrking

Teksten i bevaringsstrategien gir også inntrykk av at nydyrking er særlig skadelig for kulturminner, noe vi mener er overdrevet. Forskrift om nydyrking sier at regional kulturminnemyndighet skal få anledning til å uttale seg (§ 9). Nes kommune sender alle søknader om godkjenning av planer for nydyrking på høring til regional kulturminnemyndighet. Slik får regional kulturminnemyndighet anledning til å gjennomføre arkeologiske registreringer på arealet før nydyrkingen settes i gang. Det settes deretter ved behov vilkår knyttet til evt. oppdagede kulturminner som anbefales av kulturminnemyndigheten. I alle vedtak settes vilkår om at dersom det blir oppdaget kulturminner skal arbeidet stanses umiddelbart i en sone på minst fem meter fra funnet, og kulturminnemyndigheten hos Viken Fylkeskommune varsles.

Samarbeid med regional kulturminneforvaltning og rutiner for oppfølging av forskriftene

Vi opplever å ha et godt samarbeid med regional kulturminneforvaltning. Å opparbeide et tillitsfullt samarbeidsklima og å ha gode rutiner for å involvere regional kulturminnemyndighet er viktig når det gjelder både drenering og nydyrking.

Det kan selvfølgelig være landbrukskontor som ikke har gode rutiner for dette til tross for at det klargjøres i forskrift og tilhørende rundskriv. Rutiner for oppfølging kan da for eksempel inngå i forvaltningskontroll fra Statsforvalteren eller fremheves som en del av kunnskapshevingen fra Statsforvalteren i de områdene det gjelder.

Deltema 3: Kulturmiljø i skogen

Ingen kommentarer

Deltema 4 - kulturmiljø etter reindrift:

Ingen kommentarer

Med hilsen

Sissel Løftingsmo
Avdelingsleder

Gry Asp Solstad
Landbruksveileder

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur

Kopi til
Kristoffer Andersen